

Бібліотека

Ч. 2.

„ШЛЯХ“

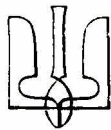
П. ГАЙДАЛЕМІВСЬКИЙ.

УКРАЇНСЬКІ
ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ.
Їх розвиток і програми.

Заходом „Просвітнього Відділу Української Військової Місії“.

ЗАЛЬЦВЕДЕЛЬ, 1919.
Наклад Української Військової Місії.

Бібліотека

Ч. 2.

„Ш Л Я Х“

П. ГАЙДАЛЕМІВСЬКИЙ.

УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ. Їх розвиток і програми.

Заходом „Просвітного Відділу Української Військової Місії“.

diasporiana.org.ua

ЗАЛЬЦВЕДЕЛЬ, 1919.

Наклад Української Військової Місії.

Складали: Филипів, Хруців, Шустенко, Білицький.

З друкарні С. В. У. у Зальцведелі.

Відколи ми знаємо історію людства — на протязі всього цього часу між людьми йде безперестанна боротьба. А чому це так? Здається, жити б собі тихо та мирно і всім би жилось спокійніше. Але, як бачимо, цього ще й досі нема, а весь час люди ворогують між собою. Збираються цілими громадами (військами) і йдуть покоряти й нищити собі подібних. А все це робиться через ненажерливість людської вдачі. Кожному хочеться мало робити, а багато мати. Кожному значить хочеться, щоби на нього робили другі. От через це всі неправди й кояться на світі. Мільйони робітників одного народу, а то й цілі народи, визискуються одною купкою, чи клясою людей.

Звичайно, що пригнічені весь час силкуються визволитись зпід цього визискування і від гнету, а ті в свою чергу силкуються цих останніх удержати в положенню своїх наців рабів. З цього й виходить безперестанна боротьба між противними клясами та націями (цілими народами). З цього повстають революції політичні, соціальні й національні.

Як ми знаємо, одна людина нічого не означає в такій великанській боротьбі, як боротьба клясів і цілих націй. Тому люди з однаковими

інтересами організуються в громади, щоби спільними силами боротися зі своїм супротивником. Одні—для того, щоби стати в обороні себе й своїх власних людських прав на існування, а другі організуються для того, щоби вдержати в рабстві других і панувати над ними. Як ті, так і другі вироблюють для себе певні спільні вимоги чи точки, а також і між собою певну дисципліну, як і всяка армія, що йде на боротьбу зі своїм супротивником. Так повстали ті політичні партії, яких тепер ми знаємо досить багато.

Для нас українців найбільше цікаве партійне групування в українському громадянстві.

Як нам усім відомо, наш нарід на протязі коло 260 років був визискуваний під національним і соціяльним зглядами, тому йому й приходилось боротись на два боки: за національне й соціяльне визволення. Його визискувала московська пануюча верства, до якої поспішили приєднатись й наші такі земляки, що завше ганялися за легким і ласим кусочком. Але ці земляки згодом загубили зовсім національне обличча, а зробились самими настоящими „істинноруськими“ людьми. А народ сам лишився в темноті й рабстві. Але коли живе народ, то живе й душа його—і серед нашого народу стали виходити завзяті борці за права його. Здебільшого ці виступи борців не мали певного напрямку й змісту, а обходились головно культурницькими заходами. І тільки в другій половині минулого століття перший Драгоманів рішучо підніс певні політичні, соціяльні й культурні вимоги для українського народу.

Не поділяючи самостійности України, він одверто виступив за переустрій Росії на феде-

ративну державу. І цього сподівався тільки тоді, коли буде повалений старий бюрократичний режим. Тому він кликав земляків перестати ждати милости від царського уряду, а одверто взятись за боротьбу з ним. Між иншим, він був сторонником співділання в цьому напрямку українців з російськими лібералами, але, як ми знаємо на досвіді, він помилявся тим, що чекав співчуття до нашої справи від російських лібералів.

Вплив Драгоманова на український рух був величезний. Все наше громадянство підняло високо голову. Під його впливом, а також і під впливом Кирило-Мефодіївського братства українське громадянство енергійно гуртувалося в різні організації і часто густо виявляло вже й політичну волю. Так перед 1885 роком у Петербургу заснувався був гурток молоді, під назвою „Українських соціалістів-федералістів“. Сюди входили головню учні вищих шкіл. Члени цього гуртка потім перенесли свою роботу в Київ. Багато з їх вступило згодом до У.Р.Д.П. Гурток цей викинув гасло федерації вільних народів перебудованої Росії. Але кожен народ мав також право й заснувати свою окрему державу, коли він того хотів. Але реакція після 70-их років забиває цей рух. Сам Драгоманів з багатьома товаришами примушений був кинути рідній край і їхати за кордон, щоби там працювати для рідного народу.

Ще перед тим, в 1863 році, міністер Валуев видав наказ проти українства, в якому заявляв, що української мови „не было, нѣт и бытъ не может“. А в часи Драгоманова знову царський уряд, заляканий українським рухом, що знову піднімався, видав новий драконівський наказ пре-

ти українства в 1876 році, в якому заборонялося навіть друкувати українським правописом і ті нечисленні твори красною письменства, що після довгого митарства по цензурам попадали на світ божий.

Нарешті, як і завше буває в історії, після реакції почав зростати революційний рух по цілій Росії, який припадає на кінець 90 років. Під загальноросійським революційним рухом починає підніматися голову знову й українське громадянство. Спершу воно виступає верішучо, не маючи під собою певного політичного й соціального ґрунту. Але деєь коло 97 року, почасти під впливом зо вні, а почасти під впливом Драгоманова заснувалася перша вісточка українського партійного життя „Українська Соціалдемократія“.

Майже рівночасно з нею повсталала на Київщині „Група сільських робітників соціалдемократів київської губернії“.

Але все це були тільки початки, а дійсною, першою політичною партією на Україні була „Революційна Українська Партія“ (Р.У.П.), яка заснувалася в 1900 році в Харкові.

Партія розкинула свою діяльність на цілу Україну. Керував усім „Центральний комітет“ у Києві, вибраний з'їздом відпоручників від так званих „вільних громад“, які керували роботою партії на місцях. До речі — обидві попередні партії увійшли в склад Р.У.П. З менту повстання партії відразу все українське життя об'єднується в ній. Вона керує всіма рухами робітників і селян по всій Україні. Тим способом Р.У.П. займає почесне місце в історії революцій-

ної боротьби взагалі в Росії, а для українства вона має величезне значіння.

В перших своїх кроках Р.У.П. виступила в гаслом самостійної України. Але згодом, завдяки тому, що в ній гуртувалось усе, що лічило себе українцями, а в той час належали до різних верстов суспільства, почали виникати різні течії й погляди. Тут переплітались між собою, щодо розв'язання національного питання: —самостійницька течія, впливи Драгоманова, впливи російських і польських революційних партій. Так само щодо розв'язання соціального питання, в Р.У.П. теж виникли різні течії—від самих уміркованих течій аж до самих крайніх лівих.

Так безперестанно всі течії боролись між собою, аж до 1905 року, коли на з'їзді велика більшість членів офіційно визнала програму соціалдемократії і від тоді вона приймає назву „Українська Соціал-демократична Робітнича Партія“ (У.С.Д.Р.П.), яка існує й тепер. Так шляхом еволюції в Р.У.П. витворилась У.С.Д.Р.П., яка, звичайно, в соціальному питанню зійшла на стежку світової соціалдемократії, заповідану Карлом Марксом, і перенесла роботу соціалдемократії на український національний ґрунт. В національному питанню У.С.Д.Р.П. поставила своїм завданням домагатися автономії України зоймом у Києві.

Ті елементи, що все ж таки не розділяли програми У.С.Д.Р.П., відкололися й утворили нові партії.

Так більш праві, які ставили розв'язання національного питання в першу чергу, а соціального уже в другу чергу, утворили „Українську Народню Партію“ (У.Н.П.), яка викинула гасло

самостійної України. Але ця партія не мала великого впливу на українське громадянство і була дуже нечисленна.

Ліве крило Р.У.П., відколовшись, приняло назву „Українська Соціалдемократія“. Пізніше У.С.Д. з'єдналась з російською соціал-демократичною робітничою партією, як її національно-автономна краєва організація, перемінивши назву на „Українську Соціал-Демократичну Спілку“. Нарешті пізніше відкололись від У.С.Д.Р.П. і ті елементи, що симпатизували з соціал-революційною роботою.

В 1907 році вони заснували «Українську Соціал-Революційну Партію» (У.П.С.-Р.). Але й ця партія, завдяки тому, що робота її була серед селянства, не могла розвинути великої діяльності й не була дуже численна, хоч би як її товаришка У.С.Д.Р.П., бо селянство перебувало в страшній темноті і ще не могло приймати участі в партійній роботі, особливо в таємній. І їй судилося відіграти велику роль вже під час революції в 1917 році, до чого ми ще вернемося.

Нарешті незалежно від У.Р.П. більш умірковані групи українського громадянства утворили ще дві партії (не революційні, а еволюційні, це б то ті, що не визнають революції, а хотять домагатися своїх прав поволі) „Українську Демократичну Партію“ (У.Д.П.) і „Українську Радикальну Партію“ (У.Р.П.), які згодом об'єднались під назвою Українська Демократично - Радикальна Партія (У.Д.-Р.П.). Щодо національного питання, то партія викинула гасло федерації націй Росії, а в соціальному питанні вона наближалась до російських кадетів — правда трохи лівіша. Вона подекуди й накладала з кадетами, як що вони ставились до

української справи прихильно. Ця партія багато спричинилась до культурно--просвітної серед українського громадянства, бо власне вона була партією української інтелігенції. Коло неї гуртувались майже всі українські культурні сили.

Крім цих більш менш поважних партій існували на Україні й інші течії з права і з ліва, але як ті, так і другі не спромоглися за-снувати партій. Анархісти, наприклад, уявляли з себе тільки зовсім невеличку групу, а праві то були зовсім самотні, та й ті, почувши про радикальний рух серед українців, поспішили до російського чорносотенного затишку, де були безпечні за свої маєтності й капітали.

В такому вигляді групувалось українське громадянство в партії в передреволюційні і в революційні часи 1905 року. Нема чого й казати, що в революційні часи 1905—1907 років всі партії, розвинувши великанську роботу серед української людности, сіяли скрізь національну й соціальну самосвідомість серед селянства й робітництва і тим розбудили український народ до власного життя, чого вже не могли знищити й страшні часи реакції після 1907 року аж до другої революції 1917 року.

Годі перечислити всю ту роботу, що виконали партії. Вони видавали відозви до народу й ріжні часописи й брошури; творили наукову літературу—соціально-економічного й національно-політичного змісту. З їх же лона вийшли й найкращі українські письменники-народовці. В перших двох Державних Думах українські партії енергійно домагались прав українському народові. Там вони мали свої думські громади.

Але пройшли часи революційного підйому і настали страшні часи реакції. На всі українські партії посипались переслідування, як із „рога ізобілія“. Всі організації революційних партій розторочено. Тільки одна У.-Д.-Р.П. змогла напів легально існувати і то терплячи різкі придирчиві переслідування. Її напів офіційним органом була аж до війни газета „Рада“.

Провідники революційних партій мусіли емігрувати за кордон. Вони осілися головню в Галичині.

Згодом, оправившись від перших ударів реакції, вони знову почали нелегально свою працю на Україні, управляючи нею головню з за кордону, а власне найбільше з Галичини. Так ми знаємо, що в 1909 році на конференції У. С.-Д. Р. П. у Львові крім емігрантів були й представники з України. На Україні відбувалися нелегальні партійні з'їзди де небудь подальше від уїдливого ока поліцая. Так поволі й почала знову налагоджуватись нелегальна вже робота революційних партій.

Більш помірковані, а власне найбільше радикал-демократи, як тільки минув перший натиск реакції, заснували «Товариство Українських Поступовців» так званий «Т. У. П.».

Правда, це вже була не чисто партійна організація, але вона скрізь, де тільки можна було, виступала в захист національних прав нашого народу, необхідячи звичайно й соціальних, але уміркованих. До „Т. У. П.“ прилучилися й деякі члени революційних партій.

Найбільша заслуга „Т. У. П.“ перед українським народом, це його культурно-просвітна робота серед нашого народу, де він багато таки зробив, бо в ньому об'єднувались всі куль-

турні сили, що могли працювати в утворених реакцією умовах.

В такому стані було партійне життя в українському громадянстві перед 1917 роком, коли Велика Російська Революція, покликала всі революційні партії на широку дорогу їхньої діяльності.

Велика російська революція 1917 року покликала до державної роботи весь трудовий нарід. Скинувши царське ярмо, народ мусів власними силами, звичайно, будувати нове державне життя, на трухлявинах старого нікчемного ладу.

Українському народові довелося власними силами будувати своє соціальне й національне життя. Тому й не диво, що всі наші партії майже на першому пляні ставили розрішення національного питання, бо це був ґрунт, на якому будувалося й соціальне життя. Зогляду на це нам при розглядненню розвою партій завше доводиться звертати пильну увагу й на відношення кожної з них до національної справи.

Як ми говорили, наше громадянство гуртувалось коло одної напів легальної і двох нелегальних партій. З вибухом революції, всі наші партії виступили до широкої активної творчої роботи. Так званий „Туп“, в якому гуртувалася майже вся У.Д.-Р.П., відразу став на шлях розкладу.

Уже у червні місяці на з'їзді „Тупу“ або У.Д.-Р.П. виявилось багато течій. Найсильніша й найбільша течія на цьому з'їзді виділилася в „Партію Соціалістів Федералістів“, з відповідною програмою. Останні розбрелися по різних гурткам і там положили початок новим партіям:— Партії Українських Народних Соціалістів, Українській Трудовій Партії.

Нарешті частина з'єдналась з тими елементами, що ще до революції мали самостійницький напрямок і тим способом була утворена Партія Соціалістів-Самостійників“. Таким чином та єдність, що держалась до революції поміж свідомим українським громадянством, з виступом його на широке й вільне поле його діяльності, відразу розпалась. Це цілком зрозуміле явище, бо тоді всіх єднало те, що на українство взагалі був одкритий похід; отже проти загального ворога мусіли боронитися загальними силами.

З усіх вище зазначених партій найбільше себе проявили соціалісти-федералісти, а згодом і соціалісти-самостійники. Але загалом як ті, так і другі рідшаючим чинником в українському рухові не були. Соціалісти-федералісти мали всеж таки немалий моральний вплив на український рух, не своєю численністю, а моральним авторитетом, бо ця партія об'єднувала в собі велику більшість усіх визначних громадських діячів і учених на Україні, тому з нею на Україні завше рахувалися, і до її голосу прислухались. Партія соціалістів-самостійників з початку не мала майже ніякого впливу. До неї народні маси відносились навіть ворожо, бо ця партія об'єднувала в собі українських мілітаристів, крім того не мала певної соціальної програми. Але згодом, завдяки незручній централістичній політиці російського правительства партія соціалістів-самостійників поволі набірала значіння і в останні часи стала відігравати досить почесну роль. Про решту партій можна сказати, що вони тільки існували, вироблювали програми, далі їх переглядали, а впливу на український рух майже ніякого не мали.

Дійсними рiпаючими партiями в українському руховi були У.С.Д.Р.П. та П.У.С.-Р., про яких нам найбільше доводиться й говорити. Старша з них У.С.Д.Р.П. в першi днi революцiї виступила вже з готовою програмою. Поволi вона завойовує вплив на українське робiтництво i згодом велика бiльшiсть робiтників на Украiнi гуртується в цiй партiї. Вона має визначних провiдчикiв, як Винниченко, Петлюра, Порш i багато інших, якi в українському державному будiвництвi вiдiграють першоряднi ролi. В серединi самої партiї не було великого розколу. Правда, з'явилась незелика група радикального лiвого напрямку, але вона була так мала, що після її вiдколу партiя нiчого не втратила. Ця група мiж иншим приєдналась до російських бiльшевикiв. Була течiя й занадто умiркована (так званi оборонцi, або по новiтньому коалiцiонери, що стояли за коалiцiю з буржуазiєю), але вони так були малочисленi, що не змогли навiть вiдколотися iї зiсталися в партiї як її праве крило. А загалом уся партiя весь час стоїть на цiлком iнтернацiональному ґрунті. Правда, в серединi партiї є напрямки й умiркованi, й бiльш радикальнi, але вони настiльки не розходяться, щоби цiлком розколотися. Отже як бачимо, що У.С.Д.Р.П. вiд свого початку й до сiєї пори сохранила в собi єднiсть, цим вона найбільше зобов'язана своїм провiдникам. Правда, по послiднiм вiсткам, досить неясним, У.С.Д.Р.П. після скинення гетьмана розкололась, на радикальну з одного боку й умiрковану з другого боку фракцiї, але поки ми не маємо про це певних вiсток, то й годi що небудь певне сказати.

Найбільше впливовою й найчисленiшою

партією за весь час революції була безумовно Партія Українських Соціалістів-Революціонерів. До революції це була малочислена партія, що об'єднувала коло себе невеликий гурток, голов-но сільської інтелігенції, але з вибухом революції, з менту її легальної (відкритої) роботи, коло неї об'єднується майже все селянство, а також і велика частина робітництва (слід замітити, що на одному робітничому з'їзді була принята резолюція по земельному питанню, запропонована с. р.). Вона мала в Центральній Раді найбільше своїх послів. Майже половина членів Ц. Р. належали до П.У.С.-Р. Отже там вона мала рішачий го-лос, завдяки чому вся політика на Україні була в її руках. До російських установчих зборів П.У.С.-Р. послала коло 70% усіх послів з України і коло 90% від тих, що послали загалом усі українські партії. Але завдяки тому, що партія ця була молода, вона не мала в собі багато дійсних партійних робітників і видатних гро-мадянських діячів, а великий наплив членів власне більше дез'організував партійну дисцип-ліну, чим скріплював її.

Найбільше позапартійної до революції ін-телігенції вступало до У.П.С.-Р. Правда, може вони й щиро працювали в партії, але їх соці-альний і політичний, а найбільш ідеологічний світогляд вироблявся поза партією під різними впливами. Тому вони власне, помимо своєї волі, вносили в партію багато зовсім чужого, а тим самим вносили різні думки, які вже в се-редині партії виробляли різні течії, що боро-лися між собою. Може це з одного боку й гарно було, але загалом воно привело партію до ве-ликих помилок, свідками яких ми були. Справді, кожному яснїсенько, що не можна будувати ні-

чого на пісчанім ґрунті, що пересовується в різні сторони.

Так власне було в У.П.С.-Р., що часто й густо пересовувались, то в право, то в ліво. Так з початку революції і аж до гетьманщини в середині партії йшла якась глуха боротьба між найбільшими течіями її правого й лівого крила.

На початку гетьманщини, а власне у травні місяці, на нелегальному (скритому) в'їзді, який відбувся десь у лісі коло Києва, У.П.С.-Р. розкололась на дві цілком незгідні одна з другою фракції: на ліву, яка стоїть на інтернаціональному максималізмові (максимум—найбільше) і мало звертає уваги на національне питання (вона наближається до більшовиків), і праву, яка стоїть на ґрунті програми—мінімум (мінімум—найменше) і національної української державности. З цього ми бачимо, що велика популярність партії, яка викинула гасло „Земля й Воля“, повела за собою велику збільшеність членів її, які і внесли в неї розкол. Але якісь помилки вона б не робила, всеж таки історія розвитку українського руху багато з'обов'язана іменно цій партії. Творчої роботи за нею всеж більше, чим помилок.

Треба зазначити, що У.С.Д.Р.П. і П.У.С.-Р. часто й густо йшли разом, особливо в національному питанню.

На перших порах усі українські партії викинули гасло федерації з Росією, за винятком невеличкого гуртка самостійників-імперіялістів, що кричали „Україна для українців“. Але крок за кроком, всі українські партії дійшли додумки „Самостійної Української Держави“ хоч як переходною стадією (так, наприклад, вирішили соціялісти-федералісти). Ця власне думка була

викликана політикою централізму з боку російського громадянства, як з права, так і з ліва. Справді ми бачимо слідує: царський уряд забороняв навіть українську мову, Керенський казав, що Центральна Рада продалась (кому?) за „тридцять сребреников“ (з промови його на протиревольційній нараді у Москві), а Ленін послав війська проти Центральної Ради. Звичайно, як тому, так і другому хотілося мати своїх людей в управлінню України, щоби без усякого, в кого б то не було, спросу брати з України хліб, вугіль і цукор. Тому вони всі були проти того, щоби в Києві сидів хтось такий, у кого треба питати, чи можна брати хліб, вугіль і цукор з України, яким вона так багата і без яких Великоросія не може прожити. Звичайно, кожному з нас зрозуміло, що ліпше брати без спросу чим у когось питати, а то й просити. Відділя йде й централізм, що породив самостійну думку.

Всі українські партії об'єднували український трудовий нарід і трудову інтелігенцію. Буржуазія, яка майже вся була в російському таборі, не мала своїх національних українських партій, та їй раніше й не потрібувалось цього. Але коли повсталася Українська Народня Республіка, тоді й буржуазія почала організуватися, хоть і мимохить, в територіяльні українські партії.

Першою повсталася партія так званих „хліборобів“ (правильніше партія поміщиків і багатих селян), яка відразу поставилась гостро проти соціальної політики Центральної Ради. При допомозі німців вона власне скинула Центральну Раду й настановила гетьмана. Власно кажучи, вона була більше зняряддям у руках німецьких

генералів. Але факт вибору гетьмана з'їздом „хліборобів“ зостається фактом.

За допомогою цих же таки „хліборобів“ утворено перше гетьманське міністерство, але в ньому „хлібороби“ зісталися в меншості і то були покликані ті, що навіть вороже ставилися проти українства. Тоді українська частина „хліборобів“ відділилася і заснувала партію „хліборобів-демократів“.

Це й є перша ластівка українських дрібно-буржуазних партій. Чи вони будуть розвиватися, чи ні, це покажуть дальші соціяльні обставини на Україні.

Поява цїєї вже цілком буржуазної партії коштує українському народові, як ми знаємо, дуже дорого—цілою гетьманщиною, яка нищила український нарід за допомогою німецької військової влади більше пів року.

Підчас гетьманщини партійне життя знову під'упадає. Партії хліборобів - демократів, соціялістів - самостійників, соціялістів - федералістів, правда, мало втратили й мали змогу провадити свою роботу без жадних перешкод, але вже як критикуючі сили, до голосу яких деколи й прислухалися.

У.С.Д.Р.П. була дуже пририта, багато її партійних робітників опинилися у в'язниці. Але згодом вона почала поправлятися і проводити напів легальну роботу, поборюючи багато переслідувань і утисків.

Найбільше потерпіла П.У.С.-Р. Майже всі її провідники опинилися в в'язниці; її партійні організації піддали під страшні переслідування. Нарешті вона мусіла знову, як і за царських часів, піти в підпілля, за винятком її уміркова-

ної частини, яка згодом почала свою напів легальну роботу.

Але гетьманський уряд, розбивши українське політичне життя, повів одверто курс на „єдиную неделімую“, нищучи все українство, включно до культури.

Тоді партії С.-Ф., С.-С. і Х.-Д. при допомозі інших груп з'організованого українського громадянства утворили у місяці червні 1918. року „Український Національний Союз“, який поставив своїм завданням оборону української державности, а головню національних здобутків революції. Гарно вироблена програма об'єднала все українське громадянство коло Національного Союзу. У.С.Д.Р.П. і умірковане крило У.П.С.Р., поправившись і зібравши знову свої сили, увійшли теж у склад Союзу. Там вони відразу взяли провід у свої руки, і головою Союзу вибрано В. Винниченка.

Організуючи трудове громадянство, ці партії, в Союзі таки, готовили повстання при активній піддержці С. С. і при байдужному відношенню С. Ф. і Х. Д. Але як ми вже знаємо, як тільки німецька революція усунула німецьку військову владу в Україні, гетьмана скинуто, і знову провід політичного життя на Україні опинився в руках У.С.Д.Р.П. і П.У.С.-Р. Але тепер партія соціялістів-самостійників уже має теж не малу вагу. За часи революції вона встигла досить твердо стати на ноги й завоювати симпатію серед українського громадянства.

Тепер на Україні є такі політичні партії: У.С.Д.Р.П., П.У.С.-Р., С.Ф., С.-С. Ці чотири партії мають той, чинший вплив на громадянство. Решта, в тому числі й новоспечені хлібороби-демократи, не мають великого значіння, тому про них не будемо балакати. Крім того, перші дві партії

розбились кожна на дві частини, праву й ліву. Так від У.С.Д.Р.П., по вісткам одділилася була ліва частина й утворила партію укр. більшовиків-комуністів. Не маючи певних вісток годі, що небудь певного сказати.

Про П.У.С.-Р. можна вже говорити, як про дві фракції: ліву й праву. Ліва фракція, з Центральним Комітетом партії на чолі, приближається до російських лівих соціалістів-революціонерів, які накладали з більшовиками. Права фракція, це є ті умірковані елементи, що не поділяють дуже радикальної політики Центрального Комітету. Вони відділились і утворили так звану „Центральну Фракцію Українських Соціалістів-Революціонерів“. Годі сказати, яка з них має більший вплив.

II.

Хто таке українські соціалні - демократи (ес-деки) й чого вони хочуть.

Розглянувши розвій українських політичних партій, перейдемо до розглядання їхніх програм. Почнемо в найстаршій У.С.Д.Р.П.

У.С.Д.Р.П. є частина соціалдемократії всього світа, що бере свій початок від Карла Маркса, яка тільки перенесла ідеї її на український національний ґрунт. Тому соціальна програма її в загальних рисах така, як і програма усієї соціалдемократії чи то німецької, чи російської.

Перше, чим перейти розглядати програму У.С.Д.Р.П., нам необхідно згадати загалом про мету соціалдемократії.

Мета, до якої йде соціалдемократія цілого світа й яку ще оголошено в комуністичному маніфесті Карла Маркса й Енгельса—це соціалізм. Це є такий суспільний устрій—де не буде ні багатого, ні бідного, ні визискувача, ні визискуваного, всі мають працювати й тільки зі своєї праці жити. Тоді всі заводи, фабрики, земля, капітал і загалом усі засоби вироблювання (засоби продукування) мусять бути вивласнені з приватної власности і перейти до суспільної власности.

І тоді буде цінитися тільки праця, і вона тільки буде давати право на існування, а не так як тепер, що хто хитріщий, або хто одержав спадщину, нічого не робить, а живе добре, бо другі на його роблять. А при соціалістичному устрою цього не може бути, бо тоді цінитиметься тільки праця, перед якою всі рівні, привілеїв там не буде — ріжних князів, чи баронів. Всіма засобами продукування (заводами, фабриками, землею, капіталом і иншим) будуть відати вибрані всім працюючим людом, на підставі рівного, вселюдного голосовання, управління. Це й є мета, до якої йде загалом уся соціалдемократія цілого світа, котра заступає інтереси тільки працюючого люду. Це є її програма максимум (що найбільше).

Але до тієї пори, поки увесь працюючий люд не зрозуміє мети соціалдемократії і не піддержить її всіма своїми силами, цю програму годі провести в життя тепер же. Тому соціалдемократія поки що, як перехідний ступінь, виробила програму мінімум (що найменше) щоби таким чином, добившись мінімуму і підготовивши працюючий люд, прийти й до остаточної своєї мети.

Правда, й тепер є максималісти, що хотять відразу перейти до соціалізму, як от більшевики (якщо їх можна по їх тактиці, це-б то по тому, що вони роблять і як роблять, загалом назвати соціалістами?). Але велика більшість соціалдемократії стоїть поки що на ґрунті програми мінімум, в тому числі й У.С.Д.Р.П. за винятком невеликої її меншости, принаймні це було аж до скинення гетьмана. Тому ми й будемо тут розглядати програму мінімум.

Треба між иншим зазначити, що й програму мінімум ріжно розуміють. Німці так, Францу-

зи иначе, Москалі ще иначе, але в загальних рисах вони сходяться і весь час силкуються з'єднатися в інтернаціоналі (братство між працюючим людом усіх націй) і разом вести боротьбу за визволення працюючого люду.

Маючи засаду інтернаціональну, У.С.Д.Р.П. щодо міжнародньої політики стоїть на ґрунті боротьби з мілітаризмом і заборочою політикою теперішніх пануючих кляс. Вона обстоює: щоби всі народи жили тихо й мирно, щоби їх не розділяли економічні кордони (мита), а щоби була цілком вільна торговля і разом з цим щоби було загально-світове нормування продукції (цеб то, щоби фабрики, чи заводи не виробляли більше річей, як цього потрібно для задоволення потреб людности, і таким робом щоби не було перепродукції).

Для цього власне У.С.Д.Р.П. викинула гасло федерації не тільки з народами бувшої Росії, але й федерації взагалі з усіма народами, де правління цілком народне. Борючись за світове мирне співжиття рівних і вільних народів, У.С.Д.Р.П. берегься проти якої би не було армії, бо вона є знаряддям насилля одних над другими. Вона стоїть за цілковите знищення армій, а заведення народньої міліції, тільки для охорони внутрішнього ладу.

Викинувши гасло федерації У.С.Д.Р.П., власне має на увазі федерацію цілком вільних суверенних (самостійних) націй, тому звичайно федерація можлива тільки тоді, коли в народів, що входять у союз, однакове народне правління. І звичайно, не може бути й мови про федерацію якої небудь Народньої Республіки з монархією, або олігархією (панування в державі інєбудь групи людей).

В теперішню хвилю, коли власне йде перебудова цілої Європи, У.С.Д.Р.П. стоїть на ґрунті незалежності українського народу, бо нема з ким власне вступати в союз. Але згодом, коли настане мирне співжиття народів, то вона буде стояти знову за федерацію, цеб то за союз вільних і рівних працюючих народів. Загалом у міжнародній політиці У.С.Д.Р.П. стоїть за те, щоби народи жили між собою й мирно й тихо, не ворогуючи та не роблячи один над другим насилля. Відповідно до цього вона й стремить до таких міжнародніх реформ, які б уможливили таке життя.

У внутрішній політиці У.С.Д.Р.П., виходячи з засади цілковитої волі й рівності кожної людини, обстоює такі домагання:

1. Державне питання. У.С.Д.Р.П. стоїть за „Українську Народню Республіку“ з однопалатною системою (щоби був один парламент, а не так як це було в Росії — Державна Дума й Державна Рада) без президента, а щоби всім управляли народні виборці, що будуть вибрані до сейму. Але помимо того вона стоїть за те, щоби дуже важні закони могли тільки тоді бути прийняті, коли за них висловиться весь народ загальним голосованням (рефєрендум). Як посла до парламенту, так і всі урядовці, чи члени громадських організацій—загалом усі люде, що займають у державі ту, чи иншу посаду—вибіраються загальним, рівним, тайним і пропорціональним*) голосованням. Правом голу

*) Пропорціональним називається таке голосовання: наприклад, у громаді находиться дві групи людей, що різної думки, але одна із їх більша. От коли було б голосовання всіх разом, то вийшло б, що та група, що має більшість, вибрала б тільки своїх людей, а та що

користуються всі горожане, як чоловіки так і жінки від 19 літ. У державі мусить бути забезпечена повна воля кожній людині говорити й робити, якщо слова й діла її не роблять шкоди другим людям. Як воля окремої людини, так і воля окремої національної меншости теж так само мусить бути забезпечена.

Над свобідною людиною не сміє бути ніякого насилля, як заарештування без суда і т. и.; також на тих самих підставах смертна кара мусить бути скасована. Далі церква мусить бути зовсім відділена від держави й релігія мусить бути об'явлена приватною справою кожної людини.

2. Громадське життя. У.С.Д.Р.П. стоїть за повну самоуправу кожної громади, коли це торкається її власного життя й коли це не йде в супереч державним законам. Наприклад: кожна громада має право заводити в себе школи, лікарні, устроювати дороги, відбирати лишні мешкання для громадського користування й інше, не питаючись у правительства, а робити це цілком самостійно.

3. Робітниче питання. Перш за все партія стоїть загалом за те, щоби держава, разом із представниками робітничих організацій, взяла під контроль всю промисловість у державі —

має меншість не вибрала б ні одного. Так от, для того щоби скрізь були представлені (чи в парламенті, чи де в управі) всі думки, які тільки не є в громаді, то й кажуть, що треба дати змогу людям усякої думки, коли їх, звичайно, є певна скількість, післати туди своїх людей, відповідно до їхньої скількості. Яка партія більше має людей, та більше посилає й послів, яка менше, та менше посилає й послів, але посилають всі. Оце й є пропорційне голосовання. Про це докладніше гляди у книжечці „Як вести збори“.

це б то контролю над фабриками й заводами (державно-робітнича контроля). Ця контроля мусить слідкувати за тим, щоби не було того, як це є до цієї пори, що якої небудь річі (прикладом посуду) зразу виробляється багато більше, ніж цього потрібно, тоді посуда падає в ціні й фабрикантові не вигідно вироблювати далі; він закриває фабрику чи завод і викидає робітників на вулицю. Крім того, контроля мусить слідати за тим, щоби підприємець не брав лишніх барешів і инше. Далі партія стоїть за негайне введення охорони праці, а це: щоби був негайно заведений загалом 8 годинний робочий день, а на тяжкій праці 6 й 4 годинний, щоби заборонена була тяжка праця для жінок і дітей, власне, щоби діти до 14 років зовсім не допускались на фабрики на заводи й инше. Далі стоїть за заведення мінімальної (що найменшої) платні за працю, на яку всяка людина могла б прожити безбідно. Для робітників домагається повного права організаційного життя, щоби то волі союзів, страйків і инше.

4. Земельне питання. В земельному питанню партія стоїть за безплатне відібрання всіх лишніх земель у поміщиків, що перевищують сільсько-господарську норму власности (приблизно коло 30—50 десятин), а також за цілковите відібрання церковних, монастирських і удільних земель в український державний фонд. З цього національного державного фонду, мусять давати землю тільки малоземельним і безземельним хліборобам. Але партія загалом стоїть за те, щоби сільське господарство велось цілими громадами й домагається, щоби держава й органи місцевого самоврядування дбали про найбільший розвій сільсько-господарської коопе-

рації, щоби тим спосібом привчати людей до загально-громадської власности. Ліси, води, підземні багатства мусять перейти в загальне національне користування. Всіма землями й земними багатствами державного фонду порядкують український парламент, зверху, й місцеві органи самоврядування, з долини.

5. Фінансова політика. В фінансовій політиці партія стоїть на ґрунті найбільшої справедливости, а власне, хто більше має, той більше й дає. Тому вона обстоює прогресивний (добрільшуючий) податок (налог). Обстоює обложення спадщини (наслідства) і річей розкоші, як парфуми (духи), золоті перстені й інше. А всі інші річі першої необхідности як сіль, нафта, сірники, всякий крам і інше, щоби зовсім була увільнені від обложення (патентового). Це тому мусить бути, що річі розкоші купують багаті люде і зовсім надаремне тратять гроші, тоді як без них можливо обійтись, а сіль, сірники й інші потрібні для кожного й багатого й бідного, і без них годі обійтись.

6. Просвіта й громадське опікування. Партія обстоює загальну обов'язкову безплатну освіту, яка б відповідала вповні потребам і розвиткові поодиноких народів. Цеб-то так щоби кожна громада мала право відкривати в себе школу, яку вона схоче чи то українську, чи російську, чи болгарську чи яку иншу, загалом якої вона потребує. Обов'язкова освіта буде полягати в тому, що кожна дитина, що досягла 7, чи там 9 років, мусить іти до школи і вчитись теж до певних років чи 14 чи 15, перш ніж скінчить начальної для всіх обов'язкової науки. Ні в якій школі чи низчій, чи вищій не може бути

платні за науку. Що торкається громадського опікування, то партія обстоює заведення на державні або й громадські кошти безплатних лікарень, захистків (приютів), агрономічної й санітарної допомоги й инше всім громадянам держави. Загалом держава мусить дбати, щоби не було жебраків (старців) і злодіїв, що примушені задля прохарчування йти просити або красти і щоби не було великих пещестей хороб, завдяки забруднености міст, сіл, річок та ставків.

Подзна в даній статі дуже скорочена й висловлена в загальних рисах програма У.С.Д. Р.П. не є, звичайно, постійна. Подані тут домагання партії вироблювались у певних громадських обставинах, аждо 4-го її з'їзду в місяці жовтні 1917. року. І за весь час від її заснування і до 1917. р. ми бачили багато дрібних змін, відповідно до даних життєвих вимог.

Так і дальше з часом розвитку політичного й соціального життя українського народу, буде потроху змінятися й поширюватися програма У.С.Д.Р.П. Але головні засади програми зістануться тіж самі аж до досягнення робочим людом своєї повної мети—соціалістичного громадського устрою, або усуспільнення всіх приватних засобів вироблювання.

Уже тепер партія стоїть за удержавлення всіх приватних залізниць, цукроварень і копалень і т. д.

III.

Хто такі українські соціально-революціонери (ес-ери) й чого вони хочуть.

Як і У.С.Д.Р.П., так і взагалі всі соціалістичні партії, а зокрема й Партія Українських Соціалістів Революціонерів, про яку в нас зараз буде мова, йдуть до здійснення остаточної мети працюючого люду—соціалізму. Але беручи власно початок від соціалдемократії, бо вона перша поставила певні вимоги й мету пролетаріята (людей не маючих ніякої власности, крім одежі та що в кімнаті), У.П.С.Р. йде трохи по другому шляху до цієї остаточної мети. В цьому й полягає різниця між У.С.Д.Р.П. і П.У.С.-Р.

В той час як У.С.Д.Р.П. йде строго по заповіданому Карлом Марксом шляху, У.П.С.-Р. в своїй роботі й засобах до боротьби зі супротивником виходила з практичних життєвих обставин і засад. Вона в своїй революційній боротьбі, викинувши гасло „в боротьбі здобудеш ти право своє“, або „борітеся—поборете“ (це останнє гасло—це власне гасло українських с-р.-ів, російські с-р-и держаться першого), в живала всіх можливих засобів, аж до терору (убивство поодиноких осіб, або взагалі насильство над су-

противником) включно, коли У.С.Д.Р.П. цей спосіб цілком відкидала.

У.П.С.-Р. головню працює серед дрібного селянства й головню його організовує, чому її називають селянською партією. А як ми знаємо, що селянство живе трохи инакшим життєм, ніж міське робітництво і відповідно до цього його світогляд, вироблений в других обставинах, трохи буде инакший, а тому, щоби і його приєднати до загальної сім'ї, що бореться за соціалізм, партія С.Р. вживає трохи инакших засобів що до цієї боротьби.

Карло Маркс коли писав свої великі праці творив мету і шлях соціал-демократії, то він під пролетаріатом розумів головню робітників, а через те селян багато соціалдемократів називають дрібними буржуями. Це буде таки й правда, коли ми візьмемо за приклад Німеччину, чи Англію, або иншу країну з дуже широко розвиненою промисловістю. Тут селянин і є дрібний буржуй, бо він має досить поважну власність і коли його власність зменшується, то він іде на завод чи фабрику, в той час як українському селянинові нема куди йти і він живе на невеличкому кусникові землі напів голодний.

І в таких країнах робітництво бореться саме, без селян, які знаходяться в ворожому таборі, але їх тут так мало, що робітники й самі зможуть успішно боротися за свої права. Тому в таких країнах і нема таких партій як С.-Р., а вони народились в Росії, а звідтам пішли на Україну. Справді, коли ми приглянемося до економічних і господарських обставин України, то й побачимо, що без селян у нас нічого не можна зробити, що селянство є найбільша сила

нашого краю. Але наші селяне в великій більшості не є дрібні буржуї, а є чисті пролетарі з другою тільки трохі льогікою (способом думання) ніж міські пролетарі. От же тим пояснюється існування соціалістичної партії як У.П.С.-Р., і що вона має величезний вплив не тільки серед селянства, але й серед робітництва на Україні.

Як було зазначено, У.П.С.-Р. йде до остаточної мети—соціалізму, що є її максимумом програми, але як і У.С.Д.Р.П. по тим же самим поглядам, що працюючий люд не зовсім підготовлений до здійснення соціалізму, У.П.С.-Р. має свою програму мінімум.

Але в ній є досить сильна течія максималістів, особливо в останні часи революції це виявилось, що домагаються вивласнення тепер же з приватної власності як землі, так і заводів, фабрик, капіталу й інших засобів продукції. Але поки цього нема, нам необхідно знати програму мінімум.

Як і У.С.Д.Р.П., У.П.С.-Р. належить до інтернаціональної сім'ї працюючого люду й приймає участь у загальній світовій боротьбі пролетаріату зі своїм ворогом—буржуазією. Цям самим вона бореться також тільки за мирне співжиття вільних і рівних народів (нації), вона також бореться проти світового зла—імлітаризму й його витвору постійної армії. Далі змагає до федеративного зв'язку вільних і рівних народів, коли це буде можливо, але тепер партія стоїть за цілковиту політичну незалежність українського народу.

Загалом У.П.С.-Р. в своїй міжнародній програмі майже нічим не відрізняється від У.С.Д.Р.П.

У внутрішній політиці У.П.С.-Р., стоячи на ґрунті незалежності українського народу, стоїть у теперішній мент за „Українську Народню Республіку“ без президента, з однопалатною системою з широкою автономією (самоуправою) округів і городів. В республіці мусить бути забезпечена повна воля й рівність усім громадянам, як: воля слова, печаті, зборів, недоторканість особи й ише. Всі послы до парламенту, члени всіх установ і організацій мусять вибиратися загальним, рівним, тайним, безпосереднім, пропорціональним голосованням; право голосу має кожна людина в державі без різниці полу й національності, якій виповнилось 20 років життя. В державі мусить бути забезпечене право національних меншостей. Церква—відділена від держави.

Громадське життя: Партія стоїть за повну самоуправу кожної громади, коли вона не йде в супереч державним законам (наприклад—коли в державі заведено восьмигодинний робочий день, то громада вже не має права його побільшувати).

Робітниче питання. Партія домагається: державно-робітничої контролі над промисловістю, восьми-годинного робочого дня, а на тяжкій праці 6 й 4 годинного, мінімальної платні, щоби законом заборонялась праця дітей до 14 літ на заводах, а жінкам і молодим робітникам була заборонена тяжка праця, щоби був заведений санітарний догляд над життям робітників і т. д. Повна воля організаційного життя для робітників.

Фінанси, просвіта й громадське опікування. Партія домагається прогресивного податку (налогу) (хто більше має прибутку, той більше й платить), оподаткування спадщини, знесення

податків на всі речі необхідности за винятком річей розкоші. *

Просвіта мусить бути загальною, обов'язковою й безплатною на кошти держави або громади.

Усім громадянам мусить бути забезпечена безплатна санітарна, агрономічна й инша—поміч і т. д. Загалом у цих трьох питаннях с.-р. нічим не відрізняються від с.-д.

Земельне питання. Як бачимо, програми мінімум як У.С.Д.Р.П., так і У.П.С.-Р., в усьому сходяться, і те, що подано в тій і в другій, може тільки доповняти одно друге. Але в ще земельне питання, в якому партії не мають згоди.

В земельному питанню У.П.С.-Р. стоїть за соціалізацію землі—це б то щоби власність на землю була скасована, а щоби землею користувався тільки той, хто її обробляє і то тільки доти, доки на їй працює, при чому мусить бути встановлена норма, що не повинна перевищати скількості десятин, яку чоловік може обробити власними руками і не менше скількості десятин, на скількох чоловік може прожити безбідно. Земля від поміщиків, монастирська та церковна, звичайно відбираються без платні. Надземні й підземні багатства (води, ліси, вугляні рудники й инше) переходять у власність цілої нації.

Всіма землями й її багатствами керують виборні органи з низу й парламент з верху, але й вони не мають права по своєму розпоряджатись землею хліборобського значіння, а давати кожному бажаючому працювати не менше споживчої (на скільки чоловік може прожити) і не більше трудової (скільки власними руками чоловік обробить) норми. Мимо того партія дбає

про те, щоби культурні хазяйства не розділялись, а оброблялись артільно, а також дбає про розвиток сільсько-господарської кооперації задля привчення людей до спільної власности.

В земельному питанню У.С.Д.Р.П. стоїть на ґрунті теорії Маркса й лічить можливим вивласнення її тільки разом із вивласненням других засобів продуктивности і оброблення її на таких же підставах, як праця на заводах, щоб-то, щоби земля оброблялася цілою громадою на таких же підставах, як і на заводах—8 годинний робочий день і інше (звичайно, коли того потребується позмінно). Далі хліб має поступити до громадського шпихліру, і вже відтіля кожен член громади одержував би потрібну скількість хліба, а решту громадська управа продавала й повертала б гроші на громадські потреби. Тимчасом У.П.С.-Р. находить можливим тепер уже вивласнити землю.

В цьому й полягає найбільша різниця між ними.

Зрештою треба додати ще, що, як і с.-д., так і с.-р. в теперішній час домагаються удержавлення приватних залізниць, цукроварень і копалень.

IV.

Хто такі самостійники.

Третьою щодо численности і впливу в теперішню хвилю на Україні—є партія Соціалістів-Самостійників. Початки її йдуть теж від Революційної Української Партії. До революції самостійники виступали в Українській Народній Партії, яка завсіди стояла за окремішню українську державу. Підчас революції вони гуртувались у „Союзі української державности“ і на решті утворили партію Соціалістів-Самостійників.

Починаючи від самого існування і аж до гетьманщини Соціалісти-Самостійники не мали впливу на широкі кола українського громадянства й тільки після гетьманщини виступили вже як досить сильна і впливова партія і, як нам відомо, члени її входять тепер у склад Директорії і теперішнього українського правительства.

Першим своїм домаганням Соціалісти-Самостійники поставили утворення сильної української держави, у склад якої повинні входити всі ті землі, де української людности більше. Але обстоюючи самостійність українського народу, Соціалісти-Самостійники стоять за мирне співжиття його з другими сусідніми народами.

В теперішній час вони стоять за Українську Народню Республіку з широкими громадськими правами, це б то: щоби було заведено

рівне право голосування, щоби робітниче питання вирішалося у користь для робітників, а земельне для селян.

Загалом партія Соціалістів-Самостійників у своїй програмі не багато різниться від У.С.Д.Р.П. та П. У. С.-Р.; це видно хоч би з того, що тепер вона входить разом із соціал-демократами та соціалістами-революціонерами у склад Директорії та правительства.

Але все ж таки строго вирішеної й розробленої соціальної програми партія Соціалістів-Самостійників іще не має, принаймні її не було до 1918. року. Це тому, що ця партія ще молода, і тому, що в ній гуртуються всі ті елементи, які стоять за самостійну українську державу та які, може, не однакової соціальної думки.

Ще слід додати, що на початку революції та й потім у ній гуртувалися переважно військові люди, і вона найрішучіше обороняє суверенність (незалежність) українського народу.

V.

Партія Соціалістів-Федералістів.

Далі за самостійниками йде партія Соціалістів-Федералістів. Вона не дуже численна, за те в ній гуртуються здебільшого люде науки, і тому в нею завше лічилися й лічаться на Україні. Крім того вона має за собою в минулому велику культурно-просвітну роботу серед українського народу, якою наш нарід будився до власного життя.

Щодо закордонної політики, то Соціалісти-Федералісти змагають до федерації всіх народів цілої Європи, але це вони вважають тоді можливим, коли по всіх державах буде однакове демократичне державне правління; поки цього нема, і вступати в союз нема з ким, то вони стоять за самостійну українську державу, але як за переходовий етап до федерації з другими народами—не конче одначе, н. пр., з колишньою Росією. В них гасло таке: через самостійність до федерації.

У внутрішньому державному питанню Соціалісти-Федералісти стоять за утворення української демократичної народньої республіки, власне тепер вони стоять за Українську Народню Республіку, але, очевидночки, з більш поміркованими соціальними (суспільними) реформами, ніж воно є тепер на Україні. Вони не беруть

участи ні в Директорії, ні в правительстві. Отже вони змагають до загального, рівного й тайного голосування, до волі слова, друку, союзів і ин. Далі вони стоять за самоуправу громад, за безплатну обов'язкову загальну освіту, за те, щоби народові були безплатно забезпечені санітарна, агрономічна й иньші допомоги і т. д.

В робітничому питанню і взагалі у справах економічних партія Соціалістів-Федералістів стоїть за найбільший розвій економічного життя української держави. Задля цього вона вимагає помимо державного розвою промисловости надання найбільше права приватній ініціативі під контролею держави, цебто, щоби кожний, хто має гроші, має право, без усякого на те дозволу, відкривати чи фабрику, чи завод, загалом, щоби була дана найбільша можливість розвиватися промисловости. Над усією промисловістю мусить мати держава свою контролю. Але партія стоїть загалом проти удержавлення (перебрання в державну, чи народню власність) зараз же якої б то не було галузи промисловости, чи цукроварень, чи залізниць, чи чого иньшого.

Щодо охорони праці, то партія стоїть за введення 8 годинного робочого дня, а на тяжкій праці й 6 годинного, щоби була заборонена загалом праця дітям на заводах і тяжка для недорослих і жінок і т. д. Крім того партія стоїть за широке право робітникам на організаційне життя.

В земельному питанню партія стоїть за примусове відібрання землі в великих власників, але за відповідну платню і наділення землею малоземельних хліборобів. Також землі мона-

стирські, церковні, колишні удільні, переходять у власність держави, яка наділяє безземельних і малоземельних селян. На земельну власність має бути установлена певна норма (у них не сказано яка).

Загалом партія Соціалістів-Федералістів, ідучи до соціалізму, як і інші соціалістичні партії, має більш-менш помірковану програму.

Крім вищезазначених соціалістичних партій, які мають той, чи інший вплив на українське громадянство, є ще на Україні— «Партія Народних Соціалістів», «Народня Трудова партія» й інші групи, але вони мали досі невеликий вплив, і не знати, який буде їх розвиток.

Всі ці партії, чи групи мало чим відрізняються від попередніх чотирох партій, і мають майже однакову, в загальних рисах програму. Різниця між ними головню в тактиці. Ті більше радикальні, а ці трохи помірковані.

VI.

Хто такі хлібороби-демократи.

Зовсім окремо стоїть дрібно-буржуазна партія „Хліборобів-демократів“.

Хоч її програма небагато відрізняється від других партій, наприклад соціалістів-федералістів, але це партія вже буржуазна. В ній гуртується тільки дрібна українська буржуазія, бо великої буржуазії в нас нема, вона вся в московському таборі. До цієї партії належить дрібне козацтво Лівобережжя, небагаті дідичі Українці (поміщики) й багаті селяни Українці.

Відповідно до свого складу ця партія стоїть в опозиції (протиповенстві) до соціалістичної політики на Україні. В теперішній мент вона стоїть за утворення самостійної української демократично-буржуазної республіки з більш-менш ширшими правами для громадян, як воля слова, друку, союзів і иньше.

Що торкається робітничого, земельного, економічного і фінансового питань, то партія, звичайно, стоїть за розвій капіталістично-буржуазного устрою.

У промисловості партія стоїть за найбільший розвій приватного капіталу й допомоги йому з боку держави. Робітникам партія готова дати право союзів, 8. год. робочий день і иньше, але вона проти того, щоби робочі організації мали політичні права, чи вплив.

У земельному питанню хлібороби-демократи горою стоять за земельну власність і то досить поважну, може, й до 500 десятин, але все ж таки вони стоять за примусове відібрання землі в дуже великих власників, звичайно, за певну платню.

Що до освіти, і громадського опікування то партія хліборобів-демократів хоче того, що й інші партії: обов'язкової освіти, безплатної, агрономічної й інших допомог.

В фінансовій політиці хлібороби-демократи жадають теж прогресивного податку.

Взявши загалом, наші українські хлібороби-демократи є лівою буржуазною партією, але можна ждати, що з них же може виділитися й більш правіша партія.

* * *

Подані тут розвії і програми українських політичних партій є тільки коротенький нарис української політичної думки в загальних рисах і то тільки приблизно до 1919. року. Цілковита відірваність яких би то не було джерел, за винятком декількох чисел газет в Україні та „Вільного Слова“, не дають змоги ширшого освітлення партійного життя на Україні.

З кожним днем обставини міняються і відповідно до цього й людська думка під впливом цих обставин, теж міняється, тому й не диво, коли те, що раніше можливе не було, в недалекій будучині буде можливе і, звичайно, воно негайно буде проведене в життя. І чим далі, тим програми всіх партій будуть розширюватися аж до досягнення остаточної мети.

Все це відноситься до партійного життя на Великій Україні.

На Західній (Галицькій) Україні партійне життя групувалося трохи в иньший спосіб, а власне на Великій Україні воно розвивалося під впливом російських партій, в той час, як на Західній Україні партійне групування відбувалося під впливом Заходу. Тому там з'організувалися всі партії на європейський зразок.

Найбільше впливові там партії були: Українська Національно-Демократична Партія, яка тепер перебрала назву „Української Трудової Партії“, Українська Радикальна Партія, яка тепер поділилася на дві групи, ліву і праву, і Українська Соціал-Демократична Партія.

Зовсім окремим політичним життям живуть Українці в Америці, яке стоїть у зв'язку з політичним життям у Сполучених Державах Північної Америки.

ПОЯСНЕННЯ ДЕЯКИХ НЕЗРОЗУМІЛИХ СЛІВ.

Визискувати (експлуатувати) — користуватися трудом других.

Кляса.—Клясою називаємо верству громадянства, що має однакові інтереси. Наприклад: всі робітники мають однакові інтереси—вони належать до робітничої кляси.

Б'юрократія (від слова б'юро)—чиновництво, або такий лад, де чиновники мають велику силу.

Ліберали—вільнодумні люде.

Реакція—назадництво. Реакцією називається всяке противоділання чому небудь. Політичною реакцією називаємо загалом протиділання поступові з метою привернути старий порядок.

Суспільство (общество)—громада людей. Суспільний—громадський. Українське суспільство—все українське населення на Україні.

Кадети (к.-д.)—російська Конституційно-демократична Партія, до якої належать Мілюков, Маклаков, Родічев і иньші. Ця партія домагається такої державної форми, в якій нарід через парламент міг би прийти до голосу.

Легально—законно, правно. **Нелегально-незаконно**, неправно.

Офіційно—урядово, що виходить з уряду.

Емігранти — люде, що переселяються до другого краю.

Радикали—ті, що хочать корінної зміни. **Радикально**—геть з корнем.

Демократи (від слова демос—народ)—народники. Ті, що жадають власти для народу. Демократичний устрій—такий устрій, де народ має власть.

Авторитет—вага, повага.

Моральний вплив—духовий (по російськи—нравственный).

Централізм—усяка думка, яка прямує до центра, це б то осередка. Політичним централізмом називаємо таку думку, яка все стремить до якого політичного осередка. Наприклад, російський централізм—під яким масмо розуміти стремління до того, щоби всі народи Росії управлялися з одного російського осередка, це б то Петербурга.

Дезорганізація—розлад. Дезорганізувати значить ростроїти, роз'єднати яку небудь групу людей, чи яке небудь товариство (організацію), загалом нарушити їх нормальне життя.

Перепродукція (перепроїзводство)—вироблювання яких небудь річей (наприклад матерії) більше, чим їх треба для людей, що мають у їх потребу.

Усупільнення приватних засобів вироблювання (по рос.-обобществленіє часновладельческих средств проїзводства)—це значить, що ті засоби (наприклад машини—молотілки, заводські машини—всякі токарні чи слюсарні станки і загалом усі заводи та фабрики й инше), що ними що небудь роблять, мають бути відібрані від їх власників і повернені у власність усіх людей, чи певної громади (супільства).

Зміст.

	стор.
Розвиток українських політичних партій . . .	3
Програми українських політичних партій:	
Хто таке українські соціальні демократи (ес-деки) й чого вони хочуть	20
Хто таке українські соціалісти-револю- ціонери (ес-ери) і чого вони хочуть	28
Хто такі Самостійники.	34
Партія Соціалістів-федералістів	36
Хто такі хлібороби-демократи	39
Пояснення деяких незрозумілих слів	42

Ціна 30 ф.